

מוביליות חברתית והידרדרות מוסרית

שחיתות, שחיתות תרדוף

פושעים וגנבים היו מאז ומעולם, שאם לא כן מיותר היה להזהיר בעשרת הדברות! לא תגנוב! || אך לא תמיד מעשי שחיתות נעשו באותן נסיבות, על-ידי עשירים או עניים, על-ידי בני מעמד גבוה או נמוך || מה שהשתנה כנראה הוא עד כמה העניין הזה נחשב אז והיום כבושה! || כמה מילים על התופעות המבישות, כן: מבישות, שפשטו בארץ ושקיצן אינו נראה בימים האלה <<

>>

ברמת החינוך ותוצאות הבחינות מוכיחות זאת, כאשר עושים את ההשוואה למדינות אחרות במערב. אני רוצה להדגיש, שזאת לא רק שאלה של תקציבים. אני חושבת שזה קשור בצורה כלשהי בשיטות ההוראה ובהיעדר מוטיבציה אצל התלמידים. לצערי, יש פער עצום בין התלמידים ביישובים המבוססים ובשכונות היוקרתיות לעומת הרמה היורדה בפריפריה. זה דומה, לצערי, לפערי השכר."

הילדים מהמעברה פשוט שיחקו ברחוב

- יש לך הסבר למה זה בעצם קורה לנו?

"זה די ברור. לתלמידים בשכונות היוקרתיות יש המון עזרה נוסף ללימודים בבית הספר, מה שלא קיים בפריפריה. גרתי בבאר שבע בשנות ה-50 ובכיתה א הילדים אחרי שלושה חודשים ידעו כבר לקרוא. חוץ משבעה תלמידים שגרו במעברה ולא ידעו לקרוא. כבר אז נוצר הפער. שאלתי את המורה איך זה שבשלושה חודשים בלבד נוצר כבר הפער. אז המורה הסבירה לי שהילדים שלי קיבלו בבית משחקים דידיקטיים, מוסיקה, אמנות – והילדים מהמעברה פשוט שיחקו באותו הזמן ברחוב!"

- איך את מסבירה את מה שמתרחש לאחרונה במדינה? מלחמה לא מוצלחת, שחיתויות שמתגלות חדשות לבקרים, בצע כסף וכבוד?

"אני ממש אבלה על משבר המתרחש במנהיגות הישראלית. עצוב לי ומייאש שחצי ממשלה עומדת בפני תביעות משפטיות וחקירות משטרה כאלה ואחרות. מה שעוד יותר מייאש אותי זה שהם לא מתביישים בזה ושהציבור לא תובע מהם חד-משמעית, ביותר מהפגנה אחת, פשוט ללכת הביתה!"

- איך נוכל לעודד אנשים טובים לפנות לפוליטיקה? "צר לי לומר כאן, שאנשים טובים לא יכולים כיום להגיע להנהגה בישראל. שיטת הפריימריז שנהוגה כיום אינה מאפשרת זאת, כיוון שהמועמד צריך שני דברים – הרבה כסף וקשרים פוליטיים עם קבוצות לוקאליות כאלה ואחרות. היום האידאולוגיה מתה – אין למפלגה אידאולוגיה שתביא אנשי רוח לכנסת, שיוכלו לפתח את האידאולוגיה. רק בשיטת הוועדה המסדרת, שהייתה נהוגה בעבר, יכולה הייתה מפא"י לכלול את הסופר ס. יזהר ברשימה לכנסת. בשיטת הפריימריז הוא לעולם לא היה נבחר."

- מה צריך לעשות בארץ הזאת, כדי שיהיה טוב יותר לחיות בה?

"צריך כאן מטאטא שיטאטא את הרפש והשחיתות. צריך לאמץ מחדש את מדינת הרוחה, כדי שלא יהיו עניים בישראל, שלכולם יהיה קיום בכבוד. צריך לסגור את פערי השכר האיומים והמפלצתיים. צריך לחסל תופעות של דרי רחוב. צריך להעלות את רמת החינוך ומעל לכול צריך לדאוג לתעסוקה, כי אם כל חטא היא שאין לאנשים אפשרות להתקיים בכבוד מעבודתם."

האוניברסיטה הפתוחה מאפשרת לאנשים עובדים להרחיב השכלתם

- כתבת כמה וכמה ספרים שמהם מלמדים באוניברסיטה הפתוחה, אף שלא לימדת בה. מהם הספרים?

"כתבתי את ספרי הלימוד של ארבעה קורסים: קורס בדיני עבודה, קורס על שוויון בעבודה, קורס בביטחון סוציאלי וקורס על זכות השביתה בעידן הדמוקרטי."

- מהי, לדעתך, רמת הלימוד באוניברסיטה הפתוחה? "אני אומרת בשמחה אמיתית, שרמת הלימוד באוניברסיטה הפתוחה היא בהחלט רמה גבוהה. ראשית, ספרי הלימוד מעולים, כי הם עוברים הרבה בדיקות ועריכות של מומחים ויועצים. הספרים הם ידידותיים ללומד ואם נוסף לכך יש לסטודנטים עוד הרצאות ומפגשים פרונטליים – הרי שהסך הכול מאפשר לסטודנט לעכל את החומר ולהגיע להישגים מצוינים בתחום שבו הוא לומד. גם הממ"נים תורמים מאוד להבנת החומר ולעיכולו. אני חושבת לכן שהאוניברסיטה הפתוחה היא מפעל חשוב. היא מאפשרת לכל אדם, אם יש לו ואם אין לו תעודה פורמלית, ללמוד, להרחיב את הדעת, להתמחות, להתמקצע, מבלי שיש עליו לחץ של זמן, כמו במוסדות אקדמיים אחרים, כאשר מופעל עליו לחץ לסיים את הלימודים תוך פרק זמן קצוב. זה בהחלט מאפשר לאנשים עובדים להרחיב את השכלתם, תוך כדי עבודתם ובמהלך העבודה ולא מחייב אותם להפסיק כל פעילות כדי ללמוד באוניברסיטה."

- ואת, ככלת פרס ישראל וכבדיקה בתנאי החינוך בארץ, ממליצה למי שרוצה להשכיל ללמוד דווקא באוניברסיטה הפתוחה?

"בהחלט כן. ובעיקר אם זמנו של המבקש ללמוד אינו בידו – האוניברסיטה הזאת היא הפתרון ההולם ביותר. היתרון כאן הוא הן ברמת הלימוד הגבוהה והן בנגישות של כל אדם ללמוד במוסד הזה. ואלה יתרונות גדולים מאוד שיש כאן למוסד להשכלה גבוהה" &

<< מאת ד"ר עירית מלכה-לנדה

בשנים האחרונות נחשפות פרשות שחיתות רבות בהן מעורבים בעלי שררה בשירות הציבורי, הן פקידים בכירים והן נבחרי ציבור, כחברי כנסת, שרים ואף למעלה מזה.

המעשים הבלתי כשרים נעשו על-ידי אנשי הצמרת לשם קבלת טובות הנאה כספיות ו/או להשגת הכוח שמקנה המשרה הבכירה. מראשיתה של האנושות ארבה לבכירים סכנה מוגברת של הידרדרות מוסרית. כבר שמואל הנביא התריע בפני בני ישראל על "משפט המלך אשר ימלוך עליכם... ואת שדותיכם ואת כרמיכם וזיתיכם הטובים יקח ונתן לעבדיו..." (שמואל א, ח, י"א – ט"ו).

עבדי המלך הם המסייעים לו לשמור על מעמדו במרכז המפלגה, ודרך המרכז לטפס בסולם השררה הלאומי גבוה ככל האפשר. המלך מתגמל את עבדיו, "מקורביו" בלשונו היום, בג'ובים הממומנים על-ידי משלם המסים, כמו השדות והכרמים שנלקחו מהציבור בימים ההם. המסקנה – בכירינו לא המציאו את השחיתות השלטונית.

ההידרדרות המוסרית - תופעת לוואי

החידוש שהחל במאה ה-20 הוא השימוש בדרך לא מוסרית, ולעתים גם לא חוקית, שקונה לה אחיזה נרחבת, וחמור מכך – לגיטימית, גם ברבדים נמוכים יותר של החברה, לשם התקדמות חברתית-כלכלית.

הגורם המְיָדֵי שעולה על הדעת, כמסביר תופעה זו, הוא הדוגמה השלילית מצד המנהיגים. מעבר לסיבה אינטואיטיבית זו, קיים תהליך חברתי, מבורך מאוד בבסיסו, וההידרדרות המוסרית היא תופעת לוואי שלילית שלו.

בעבר הייתה חלוקה ברורה ויציבה של מעמדות חברתיות-כלכליות. בני המעמדות הנמוכים, שרובם היו פועלים חסרי מקצוע וחסרי השכלה, קיבלו את "שיבוצם", הנמוך כגזרה משמים. הם לא העלו על דעתם אפשרות של עלייה במדרג החברתי, "וכי מי ומה אני? בן-בנו של פועל, בור ועם הארץ".

אם לא רעבו, ולא סבלו מקור בחורף, ראו בכך התגשמות שאיפותיהם. יתרה מכך, הם האמינו שילדיהם אמורים ללכת בדרכם, והחינוך כיוון להמשכיות באורח החיים, בהשכלה/אי-השכלה, במקורות הפרנסה, וכפועל יוצא ברמה החברתית-כלכלית. תפיסת עולם פטאלית שכזו אפיינה לא רק את בני המעמד הנמוך ביותר אלא גם

את מרבית מעמדות הביניים. גם אדם אמיד לא יכול היה להגיע למדרגות העליונות של החברה והכלכלה אם בעורקיו לא זרם דם כחול. משום כך רוב בני האדם הלכו לעולמם כשהם שייכים למעמד שבו נולדו.

קשה להתנהג בנימוס ובהתחשבות

פושעים וגנבים היו מאז ומעולם, שאם לא כן מיותר היה להזהיר בעשרת הדברות "לא תגנוב" (שמות כ; דברים ה). חלק מהגנבים פשעו משום שרעבו לחם במובן הפשוט ביותר, ולא מצאו עבודה; קצבאות אלו או אחרות, לחלשים שבחברה, לא היו אפילו בחזונם של בני הדורות ההם. חלק אחר פשעו במטרה לשיפור כלכלי; לא כולם הסכימו עם מעמדם הנחות. היקף הפשיעה גדל במורד המעמדי. בתנאים של מחסור, קשה להתנהג בנימוס ובהתחשבות, והכוחניות שלטת, לא רק ביחס למעמדות גבוהים יותר, אלא גם בין בני

אותו מעמד נמוך.

מי שהצליח, ביושר או בעורמה, לעלות בסולם הכלכלי, ניצב מול מדרגה חברתית גבוהה מאוד שכמעט שלא יכול היה להעפיל אליה; לא קל להחליף מנהגים והליכות.

מיסייה ז'ורדן של מולייר ("גם הוא באצילים") התעשר ממסחר, אך העלייה למדרגה החברתית, שתאמה באותם זמנים את מצבו הכלכלי, הייתה כמעט בלתי אפשרית. למרות מאמציו הרבים, שפתו ומנהגיו הסגירו מיד את מוצאו הנחות.

העולם החדש שבר את המסגרות הכלכליות-חברתיות הישנות, ומי שהיגר אליו ידע שמעמדו תלוי רק בו ולא במוצאו (כל עוד עורו היה לבן).

אומנם גם בארצות הברית נוצר עם השנים ריבוד חברתי, אך המעבר בין רבדיו פחות נוקשה משהיה במולדת הישנה. לאמריקניזציה של העולם, שכל-כך אוהבים לתקוף בימינו, יש גם צדדים חיוביים רבים, ואחד החשובים שבהם הוא מוביליות חברתית גמישה יותר ויותר, המתפשטת במדינות רבות.

נורמות כוחניות חסרות בוש

"ילדי שמנת" נדרשים רק לשמור על המקום הגבוה בסולם החברתי-כלכלי של הוריהם, בעוד שבניהם של האחרים נאלצים לטפס, והטיפוס מייגע מאוד, ופעמים רבות אכזרי. אף על פי כן, בעשורים האחרונים הצעירים אינם חשים שהתקדמותם חסומה על-ידי תקרה כזו או אחרת. הורים רבים חסרי השכלה הצליחו כעצמאיים, או כעסקנים פוליטיים זוטרים, ואפשרו לילדיהם לרכוש השכלה ולשדרג את מעמדם החברתי במספר דרגות.

דא עקא, כללי התנהגות ונורמות חברתיות אינן משודרגות במהירות, כפי שראינו אצל מולייר כבר במאה ה-17, וכך אנו נוכחים היום בנורמות כוחניות חסרות בוש גם בקרב המעמד הבינוני-גבוה.

הלגיטימיות של "תפוס כפי יכולתך", רווחת גם בקרב מי ש"נולד עם כפית כסף בפיו", ולא רק בין "העולים החדשים" למעמדות הגבוהים. סיפורו של ד"ר דב דיקר ממחיש את הכוונה. פרופ' דיקר היה יו"ר הוועדה לאישור ניסויים בבני אדם בביה"ח בילינסון, וראש החוג לגניקולוגיה באוניברסיטת תל-אביב. בשנת

2005, בעקבות חקירה פנימית בביה"ח בילינסון, נקבע כי פרופ' דיקר "זייף ניסוי רפואי שלא התקיים מעולם, ניסה לפרסם מאמר על אותו ניסוי בשלושה כתבי עת

רפואיים ונוסף לכך זייף חתימות של רופאים, מטופלות ובכירי בית החולים". עבודתו הופסקה ונשללה הפרופסורה שלו. הפרשה נחקרה במשטרה וממצאיה הועברו להכרעת הפרקליטות.

להתרחק ממי שעלול להדביק ברב

פרופ' ארנון סמואלוב, האחראי לבחינות המתמחים בגניקולוגיה מטעם המועצה המדעית בהסתדרות הרפואית, אישר כי הזמין את פרופ' דיקר לבחון מתמחים והוא אינו רואה בכך כל בעיה, כל עוד לא נשלל רישונו (הארץ, 9.3.07).

בלי קשר למעמד החברתי-כלכלי של משפחות המוצא של דיקר ושל סמואלוב, שניהם הגיעו לרובד החברתי העליון, אך הבעיה שהם מוצאים בהמשך העסקתו של דיקר היא רק הצד המשפטי הטכני.

המוסר רחוק לא רק מדיקר, אלא גם מסמואלוב, וחמור מכך הוא אינו חושב כלל שהתנהגותו מבישה. לפני 50 שנה או יותר, רופא, ואפילו זוטרי שבזוטרים, החרד לשמו הטוב, היה מתרחק ממי שעלול להדביק ברב. היום אין זה רב כלל. למען ההגינות ראוי לציין, שפרופ' סמואלוב אינו היחיד שהמשיך להעסיק את ד"ר דיקר, הפרופסור לשעבר; חוסר הבושה נרחב בהרבה.

הנימוסים נחשבים כסרחה

בתחילת העידן של מוביליות חברתית, המיעוט האליטיסטי שמר על מנהגיו וניסה לבדל עצמו מהמתעשרים החדשים, אך ילדיו כבר גדלו בקרב רוב הנוהג בשונה מבית הוריו, ולכן הנורמות השליליות נטמעו גם בקרב.

מעבר חברתי כלפי מעלה אינו מתבטא רק בהיבטים כוחניים-כלכליים, לפיהם הכול מותר למען מילוי הכיס, אלא יש לו גם צדדים תרבותיים. בכל רובדי החברה לא מתביישים היום בשפה דלה ועילגת, היחס להשכלה הוא כאל מנוף כלכלי בלבד, ללא כל ערך תרבותי, הנימוסים נחשבים כסרחה וכדומה. אפילו מוסף הארץ, בחיזוריו אחרי הדור הצעיר, כתב על שער מיום 9.3.07 "כנסו, כנסו" במובן של היכנסו. אם בארזים... מה לנו כי נליו על ערוץ 2 בטלוויזיה או על בורות הסטודנטים של ימינו?

למרות כל זאת, מותר לקוות שתהליכים חברתיים עתידיים ישפרו את הטעון שיפור, בלי לפגוע במוביליות החברתית המבורכת. &

חלק מהגנבים פשעו משום שרעבו לחם במובן הפשוט ביותר, ולא מצאו עבודה. קצבאות אלו ואחרות, לחלשים שבחברה, לא היו אפילו בחזונם של

הלגיטימיות של! תפוס כפי יכולתך! רווחת גם בקרב מי שנולד עם כפית כסף בפיו! ולא רק בין העולים החדשים!